

Allgáu cymdeithasol yng Nghymru

Crynodeb gweithredol

Mae'r papur briffio hwn yn un o dri phapur briffio sy'n rhoi trosolwg o dueddiadau mewn tlodi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru yn y gorffennol, y presennol a'r tuddiadau posibl yn y dyfodol. Dylid ei ddarllen ochr yn ochr â'r ddau bapur briffio arall yn y gyfres, ar dlodi yng Nghymru ac ar effaith pandemig y Coronafeirws.

Mae'r papurau briffio hyn yn rhan o waith Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru i gynnal adolygiad o strategaethau, rhaglenni ac ymyriadau allgáu cymdeithasol a thlodi rhyngwladol ar gyfer Llywodraeth Cymru. Bwriedir iddynt lywio a chyfrannu at y prosiect ehangach hwn drwy roi cipolwg ar gwmpas a llwybr tlodi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru.

Mae'r canfyddiadau yn y tri phapur briffio yn defnyddio tystiolaeth o adroddiadau ac ystadegau Llywodraeth Cymru, adroddiadau Llesiant Cymru yn unol â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 ac adroddiadau cyrff megis Sefydliad Bevan a Sefydliad Joseph Rowntree.

Cyflwyniad

Er bod tlodi ac allgáu cymdeithasol yn gysyniadau gwahanol, mae cydgysylltiad dwfn rhyngddynt. Er bod tlodi wedi'i ddiffinio'n gul ar y cyfan o ran incwm isel a diffyg adnoddau materol, mae allgáu cymdeithasol hefyd yn cynnwys mathau ehangach o amddifadedd, ac allgáu rhag cymryd rhan gymdeithasol, economaidd, gwleidyddol a diwylliannol mewn cymdeithas.

Gall allgáu cymdeithasol gynyddu risg unigolion o dlodi drwy eu hynysu rhag cymryd rhan economaidd mewn cymdeithas. Yn yr un modd, mae tlodi'n cynyddu risg pobl o allgáu cymdeithasol drwy gyfyngu ar yr adnoddau sydd eu hangen arnynt i gymryd rhan mewn sawl agwedd ar gymdeithas.

Mae effeithiau hirdymor Coronafeirws ar iechyd (corfforol ac iechyd meddwl) a'r tarfu ar addysg oherwydd y pandemig yn debygol o fod yn faterion allweddol a fydd yn effeithio ar ddyfodol allgáu cymdeithasol yng Nghymru.

Adnoddau materol ac economaidd

- Mae incwm isel yn parhau i fod yn fater allweddol yng Nghymru. Mae un o bob pedwar o bobl yng Nghymru mewn tlodi, pan ddiffinnir hyn fel byw ar lai na 60% o'r incwm canolrifol.
- Yn 2019-20, roedd 13% o aelwydydd yng Nghymru yn byw mewn amddifadedd materol ac felly nid oeddent yn meddu ar yr holl bethau angenrheidiol ar gyfer cymryd rhan lawn mewn cymdeithas.
- Mae perchentyaeth yn lleihau risg pobl o allgáu cymdeithasol a thlodi. Aelwydydd sy'n berchen ar eu cartrefi sydd â'r gyfradd isaf o dlodi ac allgáu cymdeithasol ymhlith pob math o ddeiliadaeth yng Nghymru.

- Mae meddu ar gynilion ac asedau eraill yn cynyddu'r gallu i wrthsefyll sioc ac yn lleihau risg pobl o syrthio i allgáu cymdeithasol a thlodi. Yng Nghymru, nid oes gan 9% o bobl unrhyw gynilion ac mae gan 15% lai na £100 mewn cynilion.
- Mae dyled yn achosi allgáu cymdeithasol a thlodi ac mae'n gallu digwydd o ganlyniad iddynt hefyd. Amcangyfrifir bod gan 8% o oedolion yng Nghymru broblemau dyled difrifol yn 2019.

Mynediad at wasanaethau cyhoeddus a phreifat

- Gall allgáu cymdeithasol gyfyngu ar allu pobl i gael mynediad at wasanaethau cyhoeddus allweddol, gan gynnwys addysg, gofal iechyd a gofal cymdeithasol, a nawdd cymdeithasol, a all arwain at ymwreiddio a gwaethygu allgáu cymdeithasol a thlodi.
- Mae Cymru'n darparu gwasanaethau addysg ac iechyd cyffredinol am ddim, sy'n arwain at lawer yn cael mynediad atynt ac yn eu defnyddio ar y cyfan, er bod rhai grwpiau y gellid gwella mynediad iddynt. Mae ansawdd y ddarpariaeth a'r deilliannau yn anghyson hefyd.
- Mae'r gallu i dalu am gyfleustodau yn fater allweddol i bobl sydd wedi'u hallgáu'n gymdeithasol. Yn 2018, roedd 12% o aelwydydd yng Nghymru yn byw mewn tldi tanwydd.
- Rydym yn gwybod bod materion yn ymwneud â thrafnidiaeth yn cyfrannu at allgáu cymdeithasol a thlodi. Yn 2019-20, nid oedd cerbyd preifat gan 13% o aelwydydd yng Nghymru.
- Mae ardaloedd mawr o gefn gwlad Cymru yn cael eu hystyried yn ddifreintiedig iawn o ran mynediad at wasanaethau preifat a chyhoeddus.
- Mae cynhwysiant ariannol yn bwysig i atal allgáu cymdeithasol a thlodi. Nid oes gan

tua 2% o aelwydydd yng Nghymru unrhyw fath o gyfrif banc.

Adnoddau cymdeithasol

- Gall sefydliadu a theuluoedd yn gwahanu gyfrannu at allgáu cymdeithasol. Mae sefydliadu yng Nghymru yn gallu digwydd ar sawl ffurf, gan gynnwys gofal preswyl, plant sy'n derbyn gofal gan yr awdurdod lleol, a sefydliadu mewn carchardai neu sefydliadau troseddwr ifanc.
- Dros y blynyddoedd diwethaf, bu gostyngiad yn nifer y bobl ifanc wedi'u sefydliadu mewn lleoliadau Tîm Troseddau Ieuencid, tra bod nifer y plant sy'n derbyn gofal gan awdurdodau lleol wedi cynyddu'n sylweddol.
- Mae cael cymorth cymdeithasol digonol yn bwysig iawn i les meddyliol a chorfforol pobl. Yn 2019-20, teimlai 10% o bobl yng Nghymru nad oedd ganddynt ddigonedd o bobl i ddibynnu arnynt ac roedd 30% yn teimlo'n 'unig yn gymdeithasol'.

Cyfranogiad economaidd a chymdeithasol

- Mae lefelau uwch o gyflogaeth a gostyngiad yn y nifer heb waith wedi bod yn sbardunau allweddol i welliannau mewn lefelau tldi yng Nghymru yn ystod y blynyddoedd diwethaf.
- Mae diffyg gofal plant fforddiadwy yn sbardun allweddol i dldi mewn gwaith yng Nghymru. Mae bod yn ddarparwr mathau eraill o ofal di-dâl, fel gofalu am aelodau anabl, sâl neu oedrannus o'r teulu, hefyd yn gallu arwain at allgáu cymdeithasol a thlodi. Gall cymryd rhan mewn gwaith gwirfoddol leihau allgáu cymdeithasol drwy adeiladu rhwydweithiau cymdeithasol. Mae tua 26% o bobl yng Nghymru yn cymryd rhan mewn gwaith gwirfoddol.
- Gall natur bywyd gwaith, gan gynnwys y math o gontract, darparu absenoldeb â thâl

a'r math o waith, ddylanwadu ar dueddiad pobl i allgáu cymdeithasol.

- Mae ansawdd gwaith yn fater allweddol yng Nghymru. Mae cyfran y bobl mewn gwaith â chyflog isel yng Nghymru yn uchel, ac roedd yn cynyddu cyn y pandemig.
- Gall diffyg adnoddau gyfyngu ar allu pobl i gymryd rhan mewn gweithgareddau cymdeithasol cyffredin, gan arwain at allgáu cymdeithasol.

Diwylliant, addysg a sgiliau

- Mae cymwysterau a sgiliau yn benderfynyddion allweddol o ran cyflogadwyedd ac incwm pobl. Gostyngodd cyfran y bobl o oedran gweithio heb unrhyw gymwysterau i 8.4% yn 2019 o tua 15% yn 2008.
- Gall y 'bwlch cyrhaeddiad' rhwng plant difreintiedig a'u cyfoedion gyfrannu at dlodi ac allgáu cymdeithasol yn ddiweddarach mewn bywyd. Erbyn diwedd CA4, mae plant sy'n cael Prydau Ysgol am Ddim yng Nghymru 50% yn llai tebygol o gael pump neu fwy o gymwysterau TGAU 'da' na'u cyfoedion.
- Gall mynediad at ddysgu gydol oes helpu pobl i wella eu sgiliau, a all helpu pobl i symud allan o allgáu cymdeithasol a thlodi. Mae cymryd rhan mewn addysg yn gostwng gydag oedran. Yn 2019, dim ond 11.2% o bobl 25-30 oed yng Nghymru oedd yn cymryd rhan mewn unrhyw fath o addysg.
- Mae'r anallu i gael mynediad at weithgareddau hamdden diwylliannol a chymryd rhan ynddynt yn fath o allgáu cymdeithasol ac yn cyfyngu ar allu pobl i gronni cyfalaf diwylliannol. Dim ond un o bob pump o bobl yng Nghymru a gymerodd ran mewn gweithgareddau celfyddydol yn 2018-19.
- Gall diffyg mynediad i'r rhyngwyd neu wasanaethau digidol addas fod yn symptom o dlodi ac allgáu cymdeithasol, a gall waethygu hyn. Nid oes gan tua 13% o

aelwydydd yng Nghymru fynediad i'r rhyngwyd.

Cyfranogiad gwleidyddol a dinesig

- Gall statws dinasyddiaeth effeithio ar allu pobl i gymryd rhan lawn mewn bywyd gwleidyddol a dinesig ac mae hyn yn ei dro, felly, yn effeithio ar lefel yr allgáu cymdeithasol y maent yn ei brofi. Mae mwy na 93% o bobl sy'n byw yng Nghymru yn ddinasyddion y DU.
- Mae rhyddfrefinio hefyd yn elfen allweddol o gymryd rhan mewn cymdeithas. Yn 2016, dim ond 45.5% o bleidleiswyr cofrestredig a bleidleisiodd yn etholiadau'r Cynulliad.
- Ymhlith y rhwystrau allweddol rhag cymryd rhan yn ddinesig yng Nghymru y mae dadrithiad, dryswch am wleidyddiaeth, credu bod gwleidyddiaeth yn anatyniadol, a diffyg gwybodaeth am gymryd rhan mewn gwleidyddiaeth.
- Roedd bron i 50% o bobl yng Nghymru a ymatebodd i Arolwg Cenedlaethol Cymru rhwng 2012 a 2019 yn teimlo nad oeddent yn gallu dylanwadu ar benderfyniadau sy'n effeithio ar eu hardal leol.

Iechyd a Lles

- Mae'r cysylltiadau rhwng iechyd corfforol ac iechyd meddwl gwael fel achos a chanlyniad tlodi ac allgáu cymdeithasol yn destun dadl barhaus. Mae'r risg o dlodi ac allgáu cymdeithasol yn uwch i bobl anabl, pobl â salwch cronig a'u teuluoedd nag i weddill poblogaeth Cymru.
- Roedd gan ychydig o dan chwarter (24%) y bobl a oedd yn byw mewn amddifadedd materol yng Nghymru yn 2017-18 anhwylder iechyd meddwl, a dim ond 6% o bobl nad ydynt yn byw mewn amddifadedd materol sydd ag unrhyw anhwylder o'r fath.
- Cymru sydd â'r gyfradd tlodi uchaf ymhlith pobl anabl o holl wledydd y DU. Yn 2018 roedd 39% o bobl anabl yng Nghymru yn

byw mewn tlodi o'i gymharu â 22% o bobl nad oeddent yn anabl.

- Mae pobl nad ydynt mewn amddifadedd materol yng Nghymru wedi adrodd yn gyson am fodlonrwydd uwch mewn bywyd na'r rhai mewn amddifadedd materol.
- Gall hunan-barch isel a diffyg cyfleoedd ar gyfer datblygu'n bersonol achosi allgáu cymdeithasol a bod yn ganlyniad i hynny. Yn aml, mae gan y rhai sydd wedi'u hallgáu'n gymdeithasol rwydweithiau cymdeithasol cyfyngedig a llai o gyfleoedd i gymryd rhan mewn gweithgareddau a all gyfrannu at eu datblygiad personol a rhoi hwb i'w hunan-barch.
- Gall stigma fod yn ffactor sy'n cyfrannu at allgáu cymdeithasol gan fod pobl sy'n teimlo stigma yn aml yn wynebu gwahaniaethu ac allgáu.
- Mae cysylltiadau rhwng tlodi ac allgáu cymdeithasol, a phenderfynyddion cymdeithasol iechyd fel ysmegu, gordewdra ac anweithgarwch, ac mae ffactorau strwythurol ynghyd â ffactorau ymddygiadol yn ategu'r rhain.

Amgylchedd byw

- Costau tai yw un o'r costau mwyaf i lawer o aelwydydd yng Nghymru ac maent yn sbardun allweddol i dlodi.
- Mae tlodi yn achosi digartrefedd ac yn ganlyniad iddo. Er nad yw digartrefedd bob amser o ganlyniad i dlodi, mae profiadau'r rhan fwyaf o bobl o ddigartrefedd neu ansicrwydd difrifol o ran tai yn cael eu sbarduno gan dlodi. Yn 2019-20, gwnaeth 31,320 o aelwydydd gais am gymorth digartrefedd yng Nghymru.
- Yn 2016-17, roedd 60% o ymatebwyr Arolwg Cenedlaethol Cymru mewn aelwydydd mewn amddifadedd materol yn teimlo'n ddiogel gartref, yn cerdded yn yr ardal leol, ac yn teithio. Mae hyn yn cymharu

â 75% o'r rhai heb fod mewn amddifadedd materol.

- Mae 75-76% o bobl sy'n byw mewn amddifadedd materol yng Nghymru yn dweud eu bod yn fodlon ar eu hardal leol o'i gymharu ag 87% o'r rhai nad ydynt mewn amddifadedd materol.
- Rydym yn gwybod bod cael mynediad at fannau agored a gwyrdd yn effeithio ar les pobl. Dywedodd dros 50% o ymatebwyr Arolwg Cenedlaethol Cymru eu bod yn fodlon iawn ar ansawdd mannau gwyrdd lleol yn 2018-19. Roedd mwy na 70% yn ei chael hi'n 'hawdd iawn' cerdded i fannau gwyrdd.

Troseddu, niwed a throseddoleiddio

- Roedd 14.4% o oedolion yng Nghymru wedi dioddef trosedd o leiaf unwaith yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2020. Mae hyn yn codi i 16% ymhlith oedolion yn ardaloedd mwyaf difreintiedig Cymru.
- Mae pobl yn ardaloedd mwyaf difreintiedig Cymru yn nodi'r lefelau uchaf o bryder am droseddu.
- Mae bwlio ac aflonyddu yn gallu achosi allgáu cymdeithasol ac maent yn gallu digwydd o ganlyniad i hynny hefyd. Nododd y rhai sy'n byw mewn amddifadedd materol yng Nghymru lefelau uwch o fwlio yn y gweithle (17%) o gymharu â'u cymheiriaid nad ydynt yn ddifreintiedig (11%) yn Arolwg Cenedlaethol Cymru 2019-20.
- Mae Arolwg Cenedlaethol Cymru yn gyson wedi cofnodi'n lefelau uwch o wahaniaethu a brofir gan bobl sy'n byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig Cymru.
- Yn ôl amcangyfrifon Arolwg Troseddu Cymru a Lloegr, roedd 38% o bobl yng Nghymru wedi profi neu fod yn dyst i ryw fath o ymddygiad gwrthgymdeithasol yn eu hardal leol yn 2019.

- Yn 2019, roedd 149 o garcharorion Cymreig am bob 100,000 o boblogaeth Cymru. Gyda'i gilydd, Cymru a Lloegr sydd â'r 8fed gyfradd uchaf o garcharu yn yr UE.

Allgáu cymdeithasol yng Nghymru yn y dyfodol

Mae pandemig y Coronafeirws yn cael effaith gymharol fwy ar bobl sydd wedi'u hallgáu'n gymdeithasol. Mae dyfodol ansicr y pandemig ac effaith Brexit yn cymhlethu ymhellach unrhyw ymdrechion i ragweld trywydd allgáu

cymdeithasol yng Nghymru. Fodd bynnag, mae'n debygol y bydd y pandemig yn gwaethygu allgáu cymdeithasol i'r rhai yr effeithir arnynt eisoes yng Nghymru a bydd yn gwthio llawer o bobl i brofi allgáu cymdeithasol am y tro cyntaf.

Cyfeiriwch at y trydydd papur briffio yn y gyfres, *Effaith y Coronafeirws ar dlodi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru*, i gael rhagor o wybodaeth am effaith y Coronafeirws ar drywydd allgáu cymdeithasol (a thlodi) yng Nghymru yn y dyfodol.

Rhagor o wybodaeth

I gael yr adroddiad llawn, gweler Carter, I. (2022). *Tlodi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru*. Caerdydd: Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru.

Ynghylch Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru

Yma yn y Ganolfan, rydym yn cydweithio ag arbenigwyr polisi blaenllaw i roi tystiolaeth a chyngor annibynnol o ansawdd uchel i weinidogion, y gwasanaeth sifil a gwasanaethau cyhoeddus Cymru, sy'n eu helpu i wella penderfyniadau a chanlyniadau polisi.

Mae'r Ganolfan, sy'n cael ei hariannu gan y Cyngor Ymchwil Economaidd a Chymdeithasol

a Llywodraeth Cymru, yn rhan o Brifysgol Caerdydd ac yn aelod o What Works Network y Deyrnas Unedig.

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Dan Bristow

+44 (0)29 2087 5345

dan.bristow@wcpp.org.uk

Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru

Prifysgol Caerdydd, Sbarc/Spark, Ffordd Maindy, Caerdydd CF24 4HQ

www.wcpp.org.uk/cy

029 2087 5345

info@wcpp.org.uk

@WCfPP

